

AHMET CEMAL

İNSANA
DÖNMEK

DENEME

2.
BASKI

AHMET CEMAL

İNSANA
DÖNMEK

© 2002, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2002

2. basım: Ağustos 2017, İstanbul

Bu kitabın 2. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Arı Matbaası

Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39,

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 31900

ISBN 978-975-07-0174-0

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750701740

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

AHMET CEMAL
İNSANA
DÖNMEK

DENEME

Ahmet Cemal'in Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Dokunmak, 1999

Şeref Bey Artık Burada Yaşamıyor, 1999

Sanat Üzerine Denemeler, 2000

Bizi Yaşatanlar ve Öldürenler, 2002

Oynamak Varken, 2002

Giderayak, 2004

Kıyıda Yaşamak, 2004

Lanetlenmiş Ağustosböcekleri, 2012

Önce Şairleri Yaktılar, 2014

AHMET CEMAL, 1942'de doğdu. St. Georg Avusturya Lisesi'ni ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Aynı fakültede bir süre asistanlık yaptı. İstanbul'daki Avusturya Kültür Ataşeliği'nde çalıştı. İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde çeviri dersleri verdi. *Yeni Ufuklar*, *Varlık*, *YAZKO Edebiyat*, *Gergedan*, *Argos* ve *Milliyet Sanat* dergilerinde yazdı. 1980'de Mustafa Kemal Ağaoğlu tarafından kurulan Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi'nde (YAZKO) genel yayın koordinatörü olarak çalıştı. Aynı yerde *YAZKO Çeviri Dergisi*'ni kurdu ve yönetti. Anadolu Üniversitesi'nde 19 yıl süreyle, lisans, lisansüstü ve doktora eğitimi düzeyinde olmak üzere, İletişim Bilimleri Fakültesin'de Sanat Tarihi, Estetik, Kültür Tarihi, Metin Yazımı ve Metin Çözümleme, Güzel Sanatlar Fakültesi'nde Temel Sanat Kavramları, Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümü'nde de Dünya Tiyatro Tarihi, Çağdaş Tiyatro, Tiyatro Edebiyatı ve Tiyatro Estetiği derslerini verdi. İstanbul ve Mimar Sinan üniversitelerinin tiyatro bölümlerinde Dünya Tiyatro Tarihi ve Tiyatro Edebiyatı derslerini üstlendi. Bahçeşehir Üniversitesi'nde beş yıl boyunca Antikçağ'dan Günümüze Eleştirel Düşüncenin Tarihi, Edebiyat ve Eleştirel Düşünce ve Estetik ve Temel Sanat Kavramları derslerini verdi. Ingeborg Bachmann, Walter Benjamin, Bertolt Brecht, Hermann Broch, Elias Canetti, Paul Celan, Ernst Fischer, E.H. Gombrich, Goethe, Friedrich Hölderlin, Franz Kafka, Heinrich v. Kleist, Georg Lukács, Robert Musil, Friedrich Nietzsche, E.M. Remarque, Novalis, R. M. Rilke, Anna Seghers, Manès Sperber, Georg Trakl ve Stefan Zweig'in çeşitli eser-

lerini Türkçeye çevirdi. Deneme ve makaleleri *Yaşamdan Çevirdiklerim*, *Odak Noktasında Yaşananlar*, *Şeref Bey Artık Burada Yaşamıyor*, *Bizi Yaşayanlar ve Öldürenler*, *Aradığımız Tiyatro*, *Oynamak Varken*, *Sanat Üzerine Denemeler*, *Okuyan Gençliğe Mektuplar*, *İnsana Dönmek*, *Giderayak*, *Lanetlenmiş Ağustosböcekleri* ve *Önce Şairleri Yaktılar* başlığıyla kitaplaştı. *Şiirleri Geçmiş Bir Dua Kitabından* adıyla yayımlandı. *Kıyıda Yaşamak* başlıklı bir romanı ve *Dokunmak* başlıklı bir hikâye kitabı var. 1988 yılında Türk kültürüne yaptığı hizmetler nedeniyle Anadolu Üniversitesi Senatosu tarafından kendisine fahri doktora unvanı verildi. 2010 yılında Avusturya Cumhurbaşkanı tarafından Avusturya Federal Cumhuriyeti Altın Liyakat Nişanı'na layık görüldü. Aynı yıl, Türkiye Cumhuriyeti ve Federal Almanya Cumhuriyeti tarafından ilk kez düzenlenen Tarabya Çeviri Ödülleri çerçevesinde, Almandan Türkçeye çeviri alanında büyük ödülü aldı. *Lanetlenmiş Ağustosböcekleri* başlıklı deneme kitabıyla 2012 yılında Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından verilen Sedat Simavi Edebiyat Ödülü'nü kazandı. Aynı yıl Dil Derneği tarafından kendisine Türk Dil Kurumu'nun 80. kuruluş yıldönümü nedeniyle ve Türk diline katkılarında ötürü Onur Ödülü verildi. 2013 yılında TÜYAP tarafından on sekizincisi düzenlenen İzmir Kitap Fuarı'nın Onur Yazarı seçildi. 2014 yılında ise Hermann Broch'tan yaptığı *Vergilius'un Ölümü* başlıklı roman çevirisiyle Avusturya Devlet Çeviri Ödülü'ne layık görüldü. 2017'de İstanbul'da öldü.

İçindekiler

Önsöz	13
Dostoyevski... ..	15
Prag 2000... ..	18
Bir Uygarlık Ölçütü Olarak Öğrenci Yurtları... ..	21
Paraya Düşen Sanat... ..	24
Sanat Düşüncesinin Düşündürdükleri... ..	27
Hukuk Kültürü ve Hukuk Bilinci... ..	30
Nasıl Bir Sanat Ortamı?	33
Sanatta Çıplaktan Korkanlar... ..	36
Cem... ..	39
Dağlara Sevdalı Yürek... ..	42
Yaşlı Dostun Ölümü... ..	45
Sanatta Biçimler ve İdeal'i Arayış... ..	48
Osmanlı'yı Değerlendirmek ve Tarih Bilinci... ..	51
Tarihini Aramak... ..	54
Bizans'tan Bize Ne?	57
Kültürel Kimlik ve Gerçeklik Temeli... ..	60
Okuyan Gençlik, Aydınını İyi Tanımalı... ..	63
Ben, "İtibarlı" mıyım?	66
Ergin ya da Ölümü Aşmak	69

Yaşamı Zamana Yaymak...	72
İnsana Dönmek, Ama Nasıl?	75
<i>Aristos</i> 'u Okurken...	78
Öğrenci Affı ve Bilgi Toplumu...	81
Hangi Suçun Affı?	84
“Güçlü” Eğitim, Acılı Gençlik...	87
“Küçük Mutluluklar”ıyla Büyüyen Minâ Urgan...	90
Balzac, Bizi mi Yazmıştı?	93
İçimden Tarih Yazmak Geldi de...	96
Ben'in Sorumluluğu...	99
Osmanlı ve Türkiye...	102
Üniversite Patlaması...	105
Yaşamayı Daraltmak...	108
Gençliğin Yaşama Kültürü...	111
Romanı Roman Düzleminde Tartışmak...	114
Sanatta Yeri Olmayanı Aramak...	117
Dorian Gray'den Bugüne...	120
Bir Yanıtın Düşündürdükleri...	123
Sanatı Korumanın Masalı...	126
Evet, Dilimiz...	129
YÖK Tartışmasında Unutulanlar	132
Sorusu Olmayan İnsanlar mı Yetiştiriyoruz?	140
Sevgi Kaçkınları...	142
Yaşamın Tenha Yolları...	145
Sonsuzluğa Kilitlenmek...	148
Göç Temizliği...	151
Sanatın Yerini Sorgulamak...	154
Bir Yaşamı Yazmak...	157
Sevgilerde...	160

Eleřtirmenlik... ..	163
“Aranızda Ünlü Yok mu? Ama Bu Durumda...”	166
Uygarlık Deyince... ..	169
Yaşadığının Ahlakını Savunabilmek... ..	172

Önsöz

Bu kitaptaki yazıları önce bilgisayarda rastgele bir araya getirdim. Merakla okuyunca, gördüm ki ortaya içinde yaşadığımız iklimin olaylarından, insanların ve bir de elbette ki *ben*'den oluşan ilginç bir karışım çıkmış.

Ayrıca –her zaman olduğu gibi– gördüm ki, artık güncelliğini yitirmiş olsun diye neredeyse dua ettiğim bazı yazılar da ne yazık ki hâlâ güncelliğini koruyor, çünkü o yazılarda irdelenen, gündeme getirilen sorunların hiçbiri henüz bir çözüme bağlanmamış.

Kitaba, içindeki yazılardan birinin başlığını ad olarak seçtim. Doğrusu bana epey anlamlı da geldi, çünkü yitirmelerle dolu günümüzde hızla yitirmekte olduğumuz belki de en temel değer, *insan*'ın kendisi ve bir kavram olarak ele aldığımızda, *insan* kavramının çatısı altında toplanan ya da toplanması gereken anlamlar. Kitaptaki yazıların çoğu, insana dönüşün yollarını aramanın sancılıyla dolu.

Evet: “İnsana dönmek, ama nasıl?” Bugünkü dünyada bunun için belki de ilk atılması gereken adım, *insanın ne olması gerektiği* üzerinde görülmedik bir ciddiyetle düşünmek!

Ahmet Cemal

Dostoyevski...

İletişim Yayınları, son derece övgüye değer bir girişim başlattı. Dünya edebiyatının en büyük romancılarından Dostoyevski'nin toplu eserlerini yayınlıyor. Bu çalışmanın editörlüğünü Orhan Pamuk üstlenmiş. Yazar'ın yazar'la buluşması için güzel bir vesile.

Berdyaev, Dostoyevski üzerine kaleme aldığı olağanüstü denemesinin hemen başında şöyle der: *“Dostoyevski yeni dünyalar açıyor bize, devinen dünyalar, ancak bu dünyalar anlaşılır kılıyor insan yazgılarını. Yalnızca psikoloji ya da sanatın biçimsel yönü üzerinde duran bir insanın ulaşamayacağı dünyalar bunlar..”*

Peki nasıl bir insandır Dostoyevski'nin dünyalarına ulaşabilecek olan? Bu sorunun yanıtını da, dünya edebiyatının bir başka büyüğü, Hermann Hesse, şöyle veriyor: *“Ancak tükenmişsek artık, acı çekme yetimizin sonuna değin acı çekmişsek ve yaşamın bütünüünü kor gibi yakan tek bir yara olarak duyumsuyorsak, eğer çaresizlik soluyorsak ve umutsuzluğun ölümlerini ölmüşsek – işte o zaman okumalıyız Dostoyevski'yi. Ancak tükenmişlikten ötürü yapayalnız kalmışsak ve yaşama felce uğramışçasına bakıyorsak, o yaşamı artık vahşi, güzel acımasızlığıyla kavrayamıyorsak ve ondan artık hiçbir şey almak istemiyorsak, işte o zaman bu korkunç ve görkemli yazarın müziğine aç-*

ğiz demektir.. Ancak o zaman onun korkutucu ve çoğu zaman da cehennemden farksız dünyasının olağanüstü anlamını yaşayabiliriz...”

Rahatlıkla ya da huzur bulmak için okunabilecek yazarlardan değildir Dostoyevski. Onu okumak isteyen, yaşamı ve yaşamayı maskesiz ve makyajsız, yanılısamaların ve kaçamakların adına yaşamak demekten kaçınarak göze almış olmalıdır. Çünkü Dostoyevski'nin, onun üzerine yazmış kimi yazarlarca çokça vurgulanan ürkütücülüğü ya da korkutuculuğu, aslında onun yaşamı ve insanları *çırılçıplak* anlatmış olmasından başka bir şey değildir.

Dostoyevski'yi okuyan, hiçbir zaman 'başkalarının' öykülerini okumaz; hep kendine, kendisinin yaşam diye adlandırdığına bakmaya zorlanır. Ama bu tavrıyla asla bir günah çıkartıcı da değildir Dostoyevski; okuruna insanın insana karşı işlediği günahları ve suçları sergilediğinde, okuru bağışlayacak olan, yine okurun kendisidir. Fakat bu yolla bağışlanmaya erebilmenin tek koşulu da, okurun günahlarına, suçlarına onların üstüne o güne değin yaydığı bütün örtüleri sıyrarak bakabilmesidir. Ras-kolnikof, *kendini* bağışlar sonunda; çünkü insanı, işlenen suç ne olursa olsun, canını alarak cezalandırmanın insana ait bir hak olmadığını *görmüştür*.

Biyografik deneme türünün büyük ustası Stefan Zweig, şöyle der Dostoyevski'nin “kahramanlarına” ilişkin olarak: *“Onlar, huzur içersinde dünyamızda yerlerini almış kişiler değildir, duygularıyla her yerde hep ilksorunlara uzanırlar.. Sonrasız eksiktirler, bu yüzden de katmerli bir canlılığı sergilerler. Çünkü yetkin insan, aynı zamanda tamamlanmış olandır, Dostoyevski'de ise her şey sonsuza zorlar. Dostoyevski'ye insanlar, ancak kendi içlerindeki parçalanmışlıkları ve sorunlulukları ölçüsünde kahramanlar ve sanatsal düzlemde işlenmeye değer kişiler olarak gözükür.. Dostoyevski, insanların yalnızca onlar*

acı çektikleri, kendi yaşamının üst düzeydeki, ikilemlili yoğunluğunu paylaştıkları, bir yazgıya dönüşmek isteyen kaos oldukları sürece sever...”

Dostoyevski, sanatın ve edebiyatın yüzyıllar boyunca tanımını vermek peşinde koştuğu *yetkin insan*'ın var olabilmemesinin olanaksızlığını gördüğü içindir ki, çoğu kez hastalıklı ya da en azından tuhaf bir görünümü yansıtan tipleri işler. Başka deyişle o edebiyatta, insanı, taşıması gereken nitelikler aracılığıyla sonunda kendine yabancılaştırmak yerine, yaşadığı *insanlık hali* içerisinde çözümlenmeyi seçmiştir. Eksiksiz olgunluğa erişebilmiş insan, Dostoyevski için acısız bir yaşam kadar olasılık dışı ve gerçeklik temelinden yoksundur.

Dostoyevski'yi okuyacak olanın yaşamı göze alma zorunluluğu da işte bundan kaynaklanır.

Önümde İletişim Yayınları'nın “Dostoyevski'nin Toplu Eserleri”nin ilk kitabı olan *Cinler* var. Ergin Altay'ın bu nefis çevirisinin önsözü Orhan Pamuk'a ait. Orhan Pamuk, “*Cinler*'in Korkutuculuğu” başlıklı önsözünde bu eseri tanıtırken, kendisinin Dostoyevski'den ve *Cinler*'den etkileniş öyküsünden yola çıkmış.

Bu, hepimizin Dostoyevski'ye ancak *kendi yollarımızı* göze alarak varabileceğimize ilişkin bir uyarı da sayılabilir!

*Çok yönlü edebiyatçı
Ahmet Cemal, kültür
hayatımıza unutulmaz
katkılar yapmıştır.*

“Evet, artık itibarın hep çok değerli saydığım çevirilerde ve yazılarda değil, ama genel bir yaşama biçiminde, kredi kartı diye adlandırılan kartlarda ve benzeri ‘dışlama biçimleri’nde yoğunlaştığını biliyorum. Dolayısıyla kendime artık ‘itibarlı’ değil, ‘itibarsız’ bir kişi gözüyle bakıyorum. Böylece uzun sürmüş bir yanılısamadan uyanmış olarak, yaptıklarımı bundan böyle ‘itibarsız’ bir kişi olmanın bilinciyle sürdürüyorum. Belki de yaşadığım ülkenin ‘kendine özgü’ koşullarında, bazı yollarda direnebilmek, böyle bir ‘itibarsız’lığı göze almaya bağlı.”

Ahmet Cemal, yılların imbiğinden geçirdiği gözlemlerine, bir aydın olmanın birikimini de katarak toplum, sanat, insan üzerine düşüncelerini, edebiyattan sanata, kişisel olandan evrensel olana deneyimlerini, “kitaptaki yazıların çoğu, insana dönüşün yollarını aramanın sancılılarıyla dolu” diyerek okurlarıyla paylaşıyor. Usta bir yazarın kaleminden, üzerinde herkesin düşünmesi gereken yazılar.

Kapak resmi: CLAUDE MONET

ISBN 978-975-07-0174-0

9 789750 701740